

УДК 378.015.31

АЛЛА ХОМЕНКО*(Полтава)*

СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНІ ВІДНОСИНИ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

На базі сучасних досягнень педагогічної науки обґрунтовано суб'єкт-суб'єктні відносини як основу реалізації сучасної парадигми вищої освіти в Україні; визначено їх сутність та умови ефективного функціонування; розкрито специфіку міжособистісного взаєморозуміння викладача і студента в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Ключові слова: вища школа, сучасна парадигма вищої освіти, процес виховання, модернізація, викладач, студент, суб'єкт-суб'єктні відносини, міжособистісне взаєморозуміння.

Входження України в цивілізоване співтовариство неможливе без системної трансформації усіх сфер суспільного буття, що пов'язано із якісною перебудовою соціально-педагогічних відносин, зміщенням акценту на суб'єктність особистості, ефективність її самореалізації. У суспільній свідомості змінюється уявлення про людину як цінність і мету виховання: людина виступає як суб'єкт власного життя, історії і культури. У зв'язку з цим, особливого значення набуває модернізація педагогічного процесу вищої школи в Україні, як ключовий аспект трансформаційних змін у суспільстві – оновлення його змісту та організації відповідно до сучасної парадигми вищої освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави; виховання фахівця інноваційного типу мислення та культури; орієнтація на інновації, зміну в освоєнні нових цінностей, відповідних новим реаліям сьогодення.

Саме на виховання покладається місія розвитку країни через людину, здатну до духовного, морального, культурного відродження, творчої діяльності й інноваційного перетворення всіх сторін власного життя і життєдіяльності суспільства. Консолідувати суспільство, забезпечити консенсус у системі цінностей, світогляді людей, можуть тільки особистості, які самі відповідним чином освічені й виховані. Виховання є процесом відображення не тільки індивідуальних рис людської взаємодії, але й тенденцій і закономірностей конкретно-історичних суспільних відносин. Потрібно зазначити, що сучасне виховання в Україні ускладнено низкою негативних суспільних явищ: кризою соціальної системи, загостренням політичної ситуації, соціальною напруженістю, зростанням економічної нестабільності, падінням моралі, погіршенням екології та ін., що значно гальмує інтелектуальний і духовно-моральний розвиток студентської молоді.

Тому вважаємо, що ефективність модернізації навчально-виховного процесу визначається не лише готовністю і спроможністю викладачів впроваджувати новітні досягнення педагогічної науки у практику вищої школи, але й рівнем компетентності з формування суб'єкт-суб'єктних ціннісно-змістовних відносин зі студентами, що виступає основою реалізації сучасної особистісно-гуманістичної парадигми вищої освіти в Україні.

Актуальність даної проблеми визначається також тим, що в умовах інтенсифікації педагогічного процесу вищої школи, інновацій в освіті і вихованні, надання пріоритету єдності теорії і практики, творчих прагнень викладачів відчувається необхідність осмислення інноваційної, диференційованої, різноспрямованої педагогічної реальності нашого часу в її цілісності, формування власної професійної компетентності в умовах акмеологічного освітнього простору.

Аналіз наукових праць показує, що упродовж останніх десятиріч посилюється інтерес педагогічної науки й практики до проблеми відносин викладачів і студентів, що пояснюється зміною парадигми вищої освіти, в центрі якої якісна підготовка професійно-компетентного фахівця, здатного до систематичного саморозвитку і самовдосконалення. «Тільки особистість може діяти на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна формувати характер. Причини такого морального магнетизму приховані глибоко в природі людини», – стверджував класик педагогічної науки К.Ушинський [9, с. 23].

Проблема формування відносин викладача і студента є предметом міждисциплінарних пошуків українських і зарубіжних учених. Вона досліджувалася за такими напрямками: методолого-теоретичні засади формування відносин (О. Бодальов, А. Бойко, Л. Виготський, О. Киричук, В. Мясіщев, А. Петровський, С. Рубінштейн); фундаментальні загальнопедагогічні концепції: гуманної педагогіки вищої школи (Є. Бондаревська, Д. Грасмане, Н. Зимня, В. Ляудіс, Н. Москвіна, Н. Радіонова, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, О. Федотова); теоретико-методичні аспекти: культура педагогічно доцільних відносин і взаємодії (М. Вейт, В. Галузинський, Л. Гордін, Н. Зінченко), гуманне професійне спілкування (Г. Балл, Н. Щуркова), історичний аспект проблеми відносин (О. Гордін, О. Грива, Н. Дем'яненко), загальні питання психології педагогічної взаємодії у вищій школі (І. Булах, О. Киричук, Г. Костюк, О. Мороз, Д. Ніколенко, В. Сластьонін), діалогічна взаємодія викладача й студента (Л. Долинська, В. Семиченко) тощо.

Проте, незважаючи на досить ґрунтовні дослідження певних аспектів проблеми, залишаються не висвітленими питання сутності і специфіки суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і студентів у навчально-виховному процесі педагогічного вишу.

Мета нашого дослідження полягає в обґрунтуванні суб'єкт-суб'єктних відносин як основи реалізації особистісно-гуманістичної парадигми вищої освіти в Україні, визначенні сутності та ефективних умов їх функціонування, розкритті специфіки міжособистісного взаєморозуміння викладача і студента в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Проблема забезпечення якості вищої освіти в Україні зумовлюється зміною педагогічної парадигми, як методологічного регулятивна педагогічної теорії і практики. Парадигма (з грецької «*παράδειγμα*» – приклад, модель, зразок) у філософії науки розглядається як універсальний метод прийняття еволюційних рішень, гносеологічна модель еволюційної діяльності. Головним підґрунтям зміни парадигми педагогічної науки є розвиток гуманітарної методології, ідеали якої приймаються науковим співтовариством як безумовні і всезагальні. Виникає нова система цінностей і світорозуміння, що забезпечує особливий спосіб наукового світобачення, який формується лише в спільній діяльності вченого співтовариства. Особистісно-гуманістична парадигма вищої освіти є домінуючою в сучасний період розвитку українського суспільства системою методолого-теоретичних норм і стандартів та аксіологічних критері-

рії, що розкривають характерологічну цілісність освітньо-виховного процесу вищої школи і регулюють науково-дослідну та практичну інноваційну педагогічну діяльність викладачів та студентів. Головною цінністю у навчально-виховному процесі вишу виступає особистість, її моральна позиція, культура та професійна компетентність.

Педагогічний процес у вищому навчальному закладі є взаємодією викладачів і студентів, де, з одного боку, діяльність кожного з учасників визначається загальними цілями, а з іншого – носить особистісний, суб'єкт-суб'єктний характер. Відносини в системі «викладач-студент» є тією психологічною цариною, де вперше розгортається особистісне самоствердження майбутнього вчителя, розвивається його професійна самосвідомість, засвоюється модель майбутньої педагогічної діяльності.

«Відносини, – вважав В. Мясищев, – інтегративне психологічне утворення особистості, що являє собою цілісну систему індивідуальних, вибіркових, свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності. Ця система впливає з усієї історії розвитку людини, вона відбиває її особистісний досвід і визначає її дії, її переживання» [8, с. 16]. Сталість, стійкість, вираженість, значущість і багатство відносин утворюють різноманітність рис характеру особистості. «Перехід відносин у риси характеру – одна з основних закономірностей характероутворення» – стверджував Б. Ананьєв [1, с. 180].

Предметом відносин можуть бути різні види діяльності людини, а сама діяльність, учинок, дія є не що інше як практично-дійове ставлення до оточуючого світу. Вищим рівнем і вищою якістю відносин є їхня відповідність естетичним, моральним цінностям, а тип ставлення до людей – егоїстичний або альтруїстичний, визначає вибір людиною свого оточення та взаємодію з іншими людьми, а також напрямок її особистісного розвитку – гуманістичний або антигуманістичний.

Методолого-теоретичне обґрунтування формування виховуючих відносин здійснено у вітчизняній педагогіці А. Бойко: «Відносини визначають залежність розвитку кожної особистості від усіх людей, з якими вона є у прямих чи опосередкованих стосунках; дозволяють аналізувати та розвивати зв'язки між педагогічним та дитячим колективом, школою, сім'єю, громадськістю, усім соціумом; через категорію «відносини» можливе ведення у педагогіку питань як національні та загальнолюдські цінності, демократизація, гуманізація» [2, с. 173].

Ми розглядаємо суб'єкт-суб'єктні відносини у вищій школі як емоційний, когнітивний, ціннісно-змістовний «взаємообмін з природою», в результаті якого відбувається взаємозумовлене особистісне зростання викладача і студента. «Взаємообмін з природою» передбачає свідомий, інтенсивний, продуктивний розвиток і саморозвиток майбутнього фахівця та особистісно-професійне самовдосконалення викладача. Особистісне зростання студента полягає у вдосконаленні процесів самопізнання, самооцінки й моральної саморегуляції, які ведуть до формування якісно нового рівня його вихованості. Разом із цим, на нашу думку, відбувається і професійне самовдосконалення викладача шляхом розвитку гуманних якостей його особистості, формуванням стійких гуманних позицій у відносинах зі студентами, знанням і використанням у практичній педагогічній діяльності засобів забезпечення гуманної ціннісно-змістовної взаємодії. Концептуальною ідеєю нашого дослідження є

твердження, що формування суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і студента є провідним механізмом гуманізації навчально-виховного процесу вищої школи.

Психолого-педагогічною наукою розроблені основні вимоги до відносин у системі «викладач – студент», які впливають на якість навчально-виховного процесу у вищому педагогічному навчальному закладі [3; 5; 7]. На сьогоднішній день існує чимало педагогічних досліджень, які присвячені загальним питанням педагогічної взаємодії у вищій школі (О. Киричук, Г. Костюк, Д. Ніколенко, В. Сластьонін), діалогічній взаємодії викладача і студента як умови особистіно-професійного зростання майбутнього вчителя (Л. Долинська, В. Семиченко) тощо. Аналіз наукових досліджень, власна педагогічна діяльність дозволили виокремити умови, які визначають ефективність функціонування суб'єкт-суб'єктних відносин у системі «викладач – студент»: 1) побудова навчально-виховного процесу вищої школи на основі ціннісного ставлення до особистості кожного студента із урахуванням його професійних інтересів; 2) орієнтація педагогічного спілкування на діалогічні форми; 3) включення студентів у різні форми дослідницької діяльності, які підвищують значущість суб'єктів відносин один для одного; 4) забезпечення наукового співробітництва і співтворчості у відносинах; 5) опора у відносинах на рівень культури й компетенції учасників взаємодії як фактору особистісного розвитку.

Таким чином, головна увага професорсько-викладацького складу приділяється не предметній, а педагогічній спрямованості студентів, яка має індивідуально-гуманістичний характер.

Ми розуміємо, що діяльність викладача вищого педагогічного закладу включає водночас і елемент масовості, який потребує типової системи управління і елемент індивідуальності, який передбачає особистісно орієнтований підхід до кожного студента. Проте творча, активна індивідуальність майбутнього вчителя формується у вищій школі у залежності від взаємозв'язку певних компонентів професійно-особистісного розвитку. Всі знання, практичні вміння й навички завоюються студентом в особистісному контексті, тому особистісне і професійне у підготовці фахівця взаємопов'язані, характеризуються взаємопроникненням, на основі якого утворюється цілісна єдність.

Особливого значення в процесі формування суб'єкт-суб'єктної ціннісно-змістовної взаємодії викладача і студента набуває мистецтво взаєморозуміння, яке детермінує якість навчального процесу та його гуманістичну спрямованість. Концептуальні положення наукових досліджень Д. Грасмане, Н. Зимньої, В. Ляудіс, Н. Москвиної, Н. Радіонової, В. Сластьоніна, О. Федотової характеризують педагогічну взаємодію викладача і студентів у процесі навчання як особистісно рівноправну, що обумовлено суб'єктними рольовими позиціями у спільній діяльності, спілкуванні та відносинах. Дана взаємодія ґрунтується на основі певних педагогічних позицій – взаємоприйнятті, взаєморозумінні та взаємовизнанні (І. Бех).

Необхідність побудови початкової взаємодії викладача і студентів на основі цих позицій зумовлюється також низкою протиріч: між потребою і можливістю студентів у самовизначенні та домінуванні авторитарної позиції викладача; між усвідомленням учасниками педагогічного процесу необхідності формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії та неготовністю викладачів до використання засобів виховного впливу, що детермінують характер цієї взаємодії; між прагненням до творчого самовираження майбутнього фахівця та нерозу-

мінням викладачем специфіки індивідуальних проявів студента у процесі навчально-виховної діяльності.

Ми вважаємо, що вирішення цих протиріч неможливе без міжособистісного взаєморозуміння викладача і студента, яке дозволяє долати психологічні бар'єри у педагогічній взаємодії, відкриває нові перспективи розкриття творчого потенціалу особистості кожного студента та підвищує рівень особистісно-професійного зростання викладача.

Аналіз наукових праць класиків філософії, педагогіки і психології (М. Бахтіна, В. Біблера, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, В. Сухомлинського), результати сучасних педагогічних наукових досліджень (І. Булах, Л. Долинської, О. Киричука, О. Сухомлинської) показує, що проблема взаєморозуміння як об'єкта аналізу вперше була виділена в філософії (герменевтика). Взаєморозуміння розглядається науковцями і як характеристика особистісних зв'язків між людьми, і як одна з найважливіших характеристик функціонування соціальних зв'язків, незаперечна умова ефективної діяльності людини. У психолого-педагогічній науці взаєморозуміння як проблема специфіки взаємодії людей була глибоко досліджена вже в перших працях із соціальної перцепції (А. Брудний). Теоретичні положення (сутність, умови, механізми взаєморозуміння, труднощі його досягнення) розкриваються в працях Г. Андреевої, О. Бодальова, В. Знакова, О. Кроніка, М. Обозова, Б. Паригіна.

Сутністю взаєморозуміння є розуміння і прийняття цілей, мотивів та установок партнерів інтеракції, що дозволяє встановлювати доброзичливі, емпатійні, довірливі суб'єкт-суб'єктні відносини. Взаєморозуміння викладача і студентів – одна з головних умов підвищення ефективності навчання і виховання у вищому педагогічному закладі, а також результат педагогічного спілкування, який сприяє його продуктивності [4].

Провідна роль в досягненні взаєморозуміння в системі «викладач-студент» належить викладачеві, оскільки він є не просто учасником міжособистісних відносин, але й організатором цього процесу, який визначає його цілі, зміст і форми. Викладач у ході професійної підготовки майбутніх фахівців виконує стратегічну роль у розвитку особистості студента, оскільки значний потенціал професійно-особистісного становлення спеціалістів у вишій закладено у здійсненні міжособистісної взаємодії викладачів і студентів.

Потрібно зазначити, що суттєвою особливістю педагогічного процесу у вищій школі є те, що взаємодія викладача і студентів з одного боку – об'єктивний цілеспрямований процес, який визначається цілями навчання, а з іншого – суб'єкт-суб'єктна ціннісно-змістовна творча взаємодія, яка опосередкована відносинами достатньо дорослих людей, що мають суб'єктивні, особистісні цілі, потреби та установки. Як показує дослідження, визначальним чинником формування міжособистісного взаєморозуміння викладача і студента є гуманістична спрямованість професійної діяльності. Вона зумовлюється особливостями особистості викладача, позиціями у відносинах зі студентами, характером взаємодії під час проведення лекційних, семінарських і практичних занять, манерою подання навчального матеріалу, індивідуально-гуманістичним підходом до кожного студента.

Особливості особистісних проявів викладача включають загальне сприятливе враження про нього, доброзичливість, ввічливість, тактовність, вимогливість, стриманість, акторські дані тощо. Виховні позиції викладача розкривають його активне, шанобливе, небайдуже, відкрите ставлення до студентів;

об'єктивність та обґрунтованість вимог; бажання розширити і поповнити власні знання; досягти особистісного, освітнього та професійного зростання студента.

Взаємодія викладача з аудиторією розкриває його прагнення й уміння будувати виховальні суб'єкт-суб'єктні відносини з нею, показниками яких є відкритість і невимушеність взаємодії, уміння вільно триматися в колі студентів, бути самим собою, виявлення високого професіоналізму в знаннях, об'єктивність самооцінки. Подача навчального матеріалу на лекціях, в процесі проведення семінарських занять включає уміння викладача зацікавити студентів своїм предметом й власною особистістю; здібністю до імпровізацій; широкого, глибокого та емоційного подання матеріалу, вільного володіння ним у будь-якій ситуації. Індивідуально-гуманістичний підхід у взаємодії зі студентом ґрунтується на щирому прагненні викладача до розкриття творчого потенціалу студента, об'єктивній оцінці індивідуальних проявів його особистості, опорі у відносинах на позитивні риси його характеру, особливості емоційної та вольової сфери.

Таким чином, в процесі побудованої викладачем суб'єкт-суб'єктної взаємодії, виникає ситуація взаєморозуміння, яка породжує у студентів упевненість у собі, бажання орієнтуватися на викладача у різних сферах життєдіяльності, прислухатися до його думки і порад.

Заслужовують на увагу основні психолого-педагогічні завдання якісного перебігу ситуації взаєморозуміння, обґрунтовані І. Вахоцькою: 1) формування у суб'єктів відносин уявлень про значення взаєморозуміння в педагогічній діяльності і спілкуванні; 2) усвідомлення викладачами власних соціально-психологічних можливостей досягнення взаєморозуміння, цільових установок; 3) усвідомлення викладачем і студентами взаємозв'язку функціонування механізмів взаєморозуміння; 4) пізнання груподинамічних феноменів і усвідомлення своєї причетності до міжособистісних ситуацій, що виникають, 5) корекція і формування індивідуалізованих соціально-психологічних прийомів досягнення взаєморозуміння [4, с. 21]. Спрямованість викладача у професійній діяльності на їх виконання дозволить, на наш погляд, ефективно моделювати педагогічну взаємодію й на основі взаєморозуміння спрямовувати свої зусилля на взаємозумовлене особистісно-професійне зростання.

Для моделі, що орієнтується на взаєморозуміння з викладачем, однаково важливим є як особистість викладача, так і його професіоналізм, ставлення до предмету. Ключ до взаєморозуміння у відносинах із викладачем студенти вбачають у двох моментах: в умінні викладача зацікавити своїм предметом і у виявленні у процесі взаємодії особистісних якостей. Дана модель передбачає активне бажання обох сторін до змістовних контактів, виявленні спільних інтересів, проблемних питань. Розраховуючи на розуміння, студент очікує різноманітних і глибоких результатів взаємодії – зацікавленості, радості, емоційного підйому при спілкуванні з викладачем, відчуття власного зростання і розвитку, можливо зміни життєвих поглядів і позицій.

Модель взаємодії з викладачем-наставником (тьютором) ґрунтується на вільному, демократичному спілкуванні. Відносини при цьому шанобливі, дружні, щирі. Проте дані відносини не лишають студента самостійної і активної позиції. Він висуває до викладача максимально високі вимоги: він повинен бути більше ніж особистість, більше ніж професіонал – він той, кого поважають, кому довіряють, перед ким розкриваються [6].

Доцільним та ефективним, на наш погляд, у процесі міжособистісного взаєморозуміння викладача і студента є застосування методу авансування довіри, який дозволяє зміцнити віру студента в свої сили, бажання долати труднощі. Для створення ситуації довіри педагогічною наукою вироблено ряд правил: визнання зростаючого почуття дорослості студента, його гідності; прояв педагогічного оптимізму; обережність в оцінці його навчальних можливостей; тактовність і толерантність; чесність у відносинах зі студентами; повага до національних звичаїв і традицій в умовах полікультурного освітнього середовища [4].

Для обох моделей взаємодії викладача і студента важливим є виникнення стійкого інтересу у майбутнього фахівця як до навчального предмету, так і до особистості викладача. У розвитку інтересів студентів виключну роль відіграє правильний, заснований на повазі і спокійній вимогливості, довірливий і доброзичливий тон викладача. Доброзичливість, увага до інтересів і захоплення студентів є джерелом емоційно-позитивних відносин між сторонами і не може не впливати на розвиток інтересу. Для виникнення і прояву стійкого інтересу студент повинен відчувати свій власний успіх. Це вимагає від викладача індивідуального підходу до кожного студента. Якщо викладач буде постійно, проте непомітно для студента надавати йому допомогу, той буде оцінювати свої успіхи як особистісні й відчувати радість від взаємодії.

Особливо важливим для міжособистісного взаєморозуміння викладача і студентів є їх зовнішній вигляд, його відповідність педагогічному етикету. Від того, як суб'єкти взаємодії сприймають й інтерпретують облік і поведінку партнера, оцінюють можливості один одного, в більшості залежить характер відносин, результативність контактів і ступінь взаєморозуміння. Вигляд людини, її одяг, зачіска, прикраси, зовнішній вираз почуттів й переживань несуть первинну соціально-психологічну інформацію про нього. Викладачеві важливо навчитися швидко вникати у внутрішній стан студента, фіксувати в його поведінці малопомітні, але психологічно значущі деталі, розрізняти незначні зміни в макро- і мікроекспресії. Поруч із цим, такі особистісні якості викладача як простота у спілкуванні, справедливість, увага і повага до студентів, уміння вийти за рамки офіційних відносин, фасцинація, охайність ціняться не менш уміння цікаво, змістовно і творчо проводити навчальні заняття. Ці суб'єктивні оцінки і вимоги студентів від курсу до курсу зростають. Гарного викладача завжди пов'язує зі студентами взаємна симпатія, студенти цінують у своїх викладачах захопленість улюбленою справою, глибокі і різнобічні знання, що виходять за рамки навчальних програм.

Аналіз праць, присвячених проблемі взаєморозуміння (О. Бодальов, Ю. Ємельянов, Т. Ньюком, Б. Паригін, І. Рапопорт, К. Рудестам), дозволяє визначити психолого-педагогічні умови його ефективності: 1) утворення довірливого міжособистісного середовища, де відбувається взаємодія суб'єктів, реальних позицій їх свідомості і можливостей; 2) рівень розвитку самосвідомості, що супроводжується накопиченням різних оцінок, одержаних на свою адресу від інших і внутрішньо переживається як відчуття свого «Я» – чим точніше людина оцінює власну особистість, тим адекватніше вона розуміє партнера; 3) наявність розуміння іншої людини; розуміння її ставлення до себе як до партнера по спілкуванню; розуміння характеру відносин між людьми, що складаються; 4) індивідуально-гуманістична спрямованість професійної діяльності викладача і довіра, духовний потяг студента до нього.

Таким чином, проблема міжособистісного взаєморозуміння викладача і студента в реальному процесі педагогічної взаємодії вирішується творчим моделюванням її структурних компонентів – цілеполяганням, навчальною мотивацією, плануванням спільної діяльності, методами викладання і навчання, оцінними і корекційними діями, що в цілісній єдності і логічному взаємозв'язку дозволяють діагностувати і визначати динаміку даного процесу.

Отже, функціонування суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і студентів детермінують успіх модернізації виховного процесу вищої школи, відкривають шлях до інновацій та змін, дозволяють формувати структурований синтез цінностей, смислів і норм буття.

Проведене дослідження не вичерпує проблеми. На подальше вивчення за-слуговують питання визначення інших засобів реалізації особистісно-гуманістичної парадигми вищої освіти, її провідних концептуальних положень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Ананьев Б.Г.* О проблемах современного человекознания / Борис Герасимович Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
2. *Бойко А.М.* Виховання людини: нове і вічне / Алла Микитівна Бойко. – Техсервіс, 2006. – 568 с.
3. *Булах І.С., Долинська Л.В.* Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів. / Ірина Сергіївна Булах, Любов Василівна Долинська // Навч.-метод. посіб. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2002. – 114 с.
4. *Вахоцька І.О.* Взаєморозуміння між людьми як психологічна проблема / Ірина Олександрівна Вахоцька // Вісник Харківського університету. Серія: Психологія. Вип. 403. Харків, 1998. – С. 18-22.
5. *Ильичева В. А.* Личностное взаимодействие преподавателя и студентов как фактор профессионального развития будущего учителя / Валентина Александровна Ильичева // Педагогические технологии в образовательном процессе вуза: Сб. науч. тр. – Череповец: ЧТУ, 1999. – С. 26-31.
6. *Логвіна-Бик Т.А.* Управляти – значить розуміти: Моделі педагогічного керівництва навчанням студентів у педагогічних вищих навчальних закладах / Т.А. Логвіна-Бик // Гуманітарні науки. – 2002. – №2. – С. 72-77.
7. *Микитюк Г.Ю.* Взаємини викладачів зі студентами як чинник становлення особистості майбутнього вчителя. / Галина Юріївна Микитюк // автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова. – Київ, 2003. – 20 с.
8. *Мясищев В.Н.* Психология отношений: избранные психологические труды / Владимир Николаевич Мясищев // Под ред. А. А. Бодалева. – М.: "Институт практической психологии", Воронеж: НПО „МОДЭК“, 1995. – 356 с.
9. *Ушинський К.Д.* Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии / Константин Дмитриевич Ушинский. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 576 с.

АЛЛА ХОМЕНКО

СУБЪЕКТ-СУБЪЕКТНЫЕ ОТНОШЕНИЯ КАК ОСНОВА РЕАЛИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ ПАРАДИГМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

На базе современных достижений педагогической науки обоснованы субъект-субъектные отношения как основа реализации современной парадигмы высшего образования в Украине; определена их сущность и условия эффективного функционирования; раскрыта специфика межличностного взаимопонимания преподавателя и студента в процессе субъект-субъектного взаимодействия.

Ключевые слова: *высшая школа, современная парадигма высшего образования, процесс воспитания, модернизация, преподаватель, студент, субъект-субъектные отношения, межличностное взаимопонимание.*

ALLA KHOMENKO

SUBJECT-SUBJECT RELATIONSHIPS AS A BASIS OF REALIZATION OF MODERN HIGHER EDUCATION PARADIGM IN UKRAINE

On the basis of nowadays achievements of pedagogical science the subject-subject relationships are pointed out as the basis of realization of modern higher education paradigm in Ukraine. Their nature and conditions of their effective functioning are defined. The specifics of interpersonal rapport of teacher and student in the subject-subject interaction is discovered.

Admission of Ukraine into the civilized community is impossible without systematic transformation of all spheres of social life, which is connected with qualitative restructuring of social and educational relations, with shifting the accent to the subjection of the personality, to the effectiveness of its self-fulfillment. In the public consciousness the idea of a person as a value and a purpose of upbringing changes: the person becomes as a subject of his or her own life, history and culture.

Teaching process in universities is the teachers and students interaction, where on the one hand, the activity of each participant is defined by common purposes, and on the other hand, it has personal, subject-subjective character.

We consider the subject-subject relations in higher school as emotional, cognitive, valuable-meaningful «interchange with augment», which results in interdependent personal growth of teacher and student. «Interchange with augment» implies the conscious, intense, productive development and the self-development of future professional and also personal and professional self-improvement of the teacher. Personal growth of the student consists in the improvement of the processes of self-cognition, self-evaluation and moral self-regulation, which leads to the formation of a qualitatively new level of his upbringing. At the same time there is a teacher's professional self-improvement through the development of humane qualities of his personality, the formation of stable humane positions in relations with students, knowing and using the means of providing of humane valuable-meaningful interaction in practical teaching activities.

The conceptual idea of our study is a statement that the formation of subject-subject relationships of teacher and student is the leading mechanism of humanizing of the educational process of higher school, the main mean of realization of modern higher education paradigm in Ukraine. Analysis of the scientific researches, our own teaching activities allowed to distinguish the conditions that determine the efficiency of functioning of the subject-subject relationships in the «teacher – student» system: 1) construction of the educational process in higher school on the basis of a valuable attitude to the personality of each student, taking into account his or her professional interests; 2) orientation of pedagogical communication to the dialogical forms; 3) inclusion of the students into various forms of research activities that increase the importance of the subjects of relationships one to another; 4) providing the scientific collaboration and co-creation in the relationships; 5) basing on the level of culture and competence of the interaction participants as a factor of personal development in relations.

Thus, the functioning of subject-subject relations of teacher and students determines the success of the modernization of higher school upbringing process, opens the way to innovation and changes, allows to form a structured synthesis of values, meanings and norms of life.

Keywords: *higher school, modern higher education paradigm in Ukraine, the process of upbringing, modernization, teacher, student, subject-subject relationships, interpersonal rapport.*

Одержано 30.10.2015, рекомендовано до друку 18.11.2015